

Bibeln och trosbekännelsen - föredrag heliga
dygnet den 3 februari 2024

Trosbekännelsens “artiklar” är Fadern, Sonen, Den Helige Ande och Kyrkan. Varför är inte Bibeln med som en femte artikel?

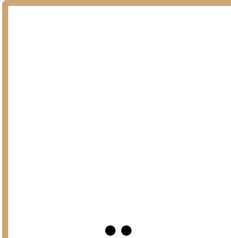
- Ett ytligt men ändå signifikant svar: Det går inte att vara överens om Bibeln annat än i en mycket övergripande bemärkelse. Den är helt enkelt för omfattande, rik och komplex för det.
- › Exempel: fädernas mer detaljerade bibeltolkning.
- Att Bibelns böcker kommer från olika tidsepoker, och att vi själva finns bara i nuet gör inte saken lättare.
- Det är alltså något av klyscha att säga att Bibeln inte är skriven utifrån moderna krav på vetenskapliga texter.
- Detta sagt behöver det också sägas att dessa moderna krav har aldrig kunnat stå i vägen för politisk propaganda, korrekthet och kontroll och andra former av manipulation. Ofta har de korrekta faktakunskaper, medan själva tolkningen följer andra helt kontextuella principer. Bibeln är ofta "svajig" med historiska beskrivningar och detaljer, men själva tolkningen följer den yttersta universella principen: den Helige Andes inspiration.

- Inte ens evangelierna går att harmoniera till en enda kronologiskt sammanhållen berättelse.
- Matteusevangeliet t ex. Det är uppenbart att Matteus organiserar sin text i ljuset av profetian i 5 Moseboken 18:15 “En profet lik mig[a] ska HERREN din Gud låta uppstå åt dig bland ditt folk, från dina bröder. Honom ska ni lyssna till.”
- Dessutom presenterar han Jesus undervisning i fem separata tal i parallell med de fem Moseböckerna. I och med detta (och annat som han gör) skapas en kronologi som inte motsvarar den som finns hos heliga evangelisten Markus.
- Han är också ensam om att ta upp Jesus och Moses gemensamma koppling till Egypten och deras utsatthet som föremål för folkmord. Det sistnämnda hänvisar han till Jeremias profetia (31:15) om “ett rop (som) hörs i Rama, gråt och högljudd klagan: Rakel begråter sina barn, hon låter inte trösta sig, ty de finns inte mer.”

- I själva verket har var och en av de heliga evangelisterna en lång rad referenser, Jesusord och berättelser som inte finns i något annat evangelium.
- Till råga på allt är skillnaden mellan mellan dessa tre liknande berättelser om Herrens verk och h Johannes Teologens berättelse ännu mer “accentuerad”. Här är det Herrens person som står i fokus mest genom det han säger om sig själv, sin roll och om Anden. I själva verket är innehållet i denna undervisning lite på ett annat mer reflektivt plan i jämförelse med de andra tre evangelierna. Budskapet är annat och ändå detsamma.
- Uppenbarligen talar varje författare sanning, men på ett sätt som motsvarar deras förmåga och vision.
- Detta är ännu mer uppenbart när vi försöker gå i detalj i GT. Det verkar som att Gud låter de gudomligt inspirerade författarna till olika bibelböcker att samtidigt förbli” de själva”.

- Trots detta kan stora helgon som Maximos Bekännaren kalla det uttalade bibelordets stavelser och ljud för en andra inkarnation. [Den första enligt honom var skapelsen och den tredje Guds människoblivande. Se Lars Thunberg: *Mediator*, 77–79 för en översikt]. Vad kan detta betyda?
- Helt konkret talar det om att den andliga upplysning som Bibelns profeter och författare hade förvärvat “vilar” över deras ord när vi uttalar dem i tro och vördnad. [Detta är i själva verket den verksamma principen i våra gudstjänster].
- Egentligen måste detta betyda att de bibliska författarna förebådade Guds människoblivande. Den helige Ande verkade liv i dem på ett sätt som bara kan jämföras med tiden efter Pingsten: apostlarna som förblev begränsade i sina konkreta fysiska liv, deltog samtidigt i Guds eget liv och överskred sina begränsningar på det andliga planet, sig själva och andra människor till frälsning.

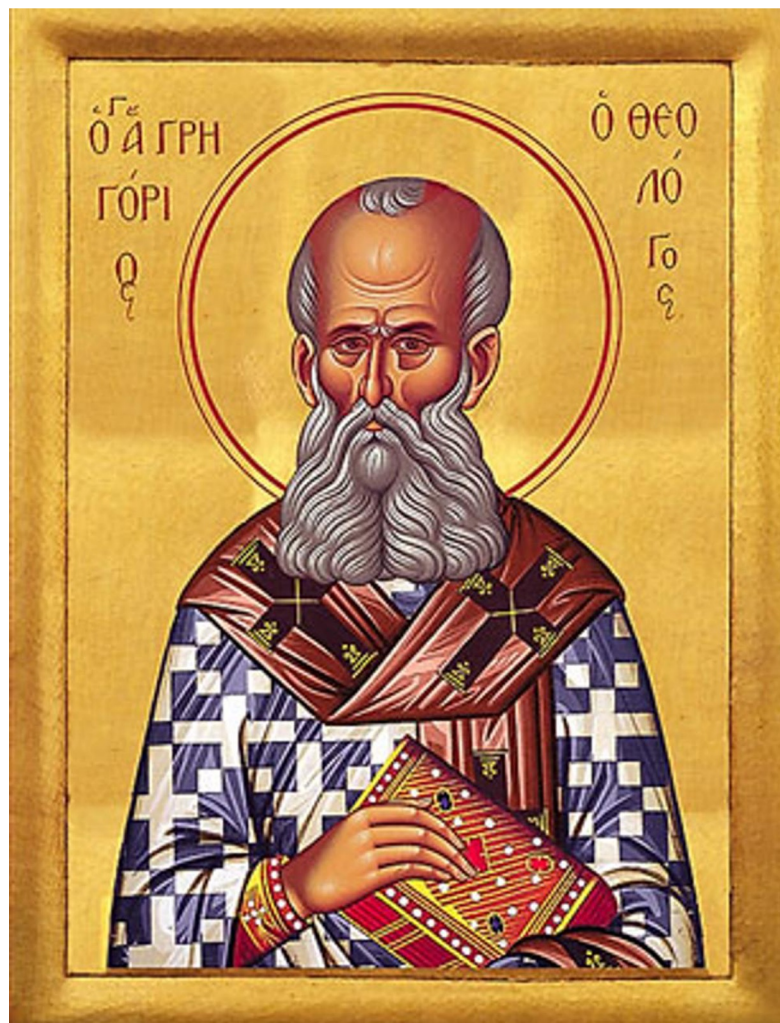
- [Ibland tar detta konkreta yttre uttryck i våra liv, men för det mesta handlar det om den inte alls lika synliga mödan att välja bort egot kärleken till seger].
- Detta betyder att själva Bibelns form är en inspirerad undervisning om hur Gud förhåller sig till det mänskliga. Ett försök att tillskriva Bibeln falsk “vetenskaplig” eller falsk religiös fullkomlighet skulle bara ta sönder hela den undervisningen.

Är Bibeln i sig en
trosbekännelse?

- Egentligen är varje bok i Bibeln något av en trosbekännelse, Deras författare bekänner och definierar tro genom att berätta det de berättar.
- Egentligen är det inte bara Bibelns böcker som är på detta vis, utan också alla senare skrifter skrivna i samma Ande och med samma andliga urskiljning.
- Ytterst gäller detta alla inspirerade uttryck för tron: gudstjänsterna, ikonografin, oss själva osv
- För att rätt förstå detta måste vi titta närmare på hur den skrift som var före, dvs Bibeln, och det som kom efter, dvs alla senare uttryck, förhåller sig till varandra.
- Ett av bra exempel hittar vi i den helige Gregorios Teologens (d.390) liv och verk. Här kommer en kort påminnelse om vem han är:

- Han är en av de kappadokiska fäderna (ett begrepp i kyrkans historia): Basilius den Store (1 jan), h Gregorius av Nyssa (10 jan) och h Gregorios Teologen (25 jan).
- Han är också en av de “tre hierarkerna”: Basilius den Store (1 jan), Gregorios Teologen (25 jan) och Johannes Chrysostomos (27 jan) som firas den 30 januari (eller 13 dagar senare).
- Båda hans föräldrar och hans syskon är helgon: fadern Gregorios av Nazianzus den äldre (1 jan), modern Nonna av Nazianzus (5 augusti), storasystern Gorgonia (23 feb) och lillebrodern Caesarius (25 feb).
- Han är mest känd för sina fem teologiska tal, men skrev även en rad andra viktiga verk, stort antal brev, och ca 20 000 dikter.
- Jämte Johannes Teologen (8 maj, 26 sept), och Symeon den Nye Teologen (12 mars/12 oktober) det tredje helgonet som bär titeln Teolog i den ortodoxa kyrkan.
- Detta har att göra med hans bidrag till trosbekännelsen.

- I hans tid hade kejsarmakten hunnit stötta kyrkan ett bra tag (sedan 313). När det yttre hotet försvann, tog ett inre hot över. I den tidiga villoläraren Markions fotspår (d. 160, skeppsredare, son till en biskop) var det många som började tolka de heliga skrifterna utifrån centrala uppfattningar i den grekiska filosofin. Detta handlade i synnerhet om uppfattningen att Gud var transcendent på ett sätt som uteslöt direkt beblandning med den materiella verkligheten.
- Den mest framgångsrika villoläraren var prästen Arius av Alexandria (d. 336) som ansåg att Jesus var en skapad varelse, underordnad Gud och inte "ljus av ljus, sann Gud av sann Gud", inte "av samma väsen som Gud" såsom trosbekännelsen kom att uttrycka det för att avvisa hans lära.

- När Gregorios var aktiv i kyrkan från ca år 360 framåt hade den arianska rörelsen utvecklats. De så kallade semiarianerna menade att Jesus var av liknande väsen (homoiousios) med Gud men inte av samma väsen (homoousios) som de ortodoxa ville ha det. En synnerligen högljudd grupp menade att inte Anden heller var av Guds väsen utan olik honom; alltså att han inte är en Herre som ger liv och som utgår av Fadern och tillbedes och äras tillsammans med honom.
- Att det fanns olika uppfattningar hade kanske inte varit så allvarligt om det inte hade handlat om riktig splittring och våldsamma maktanspråk. I själva verket var krisen under 300-talets andra halva så allvarlig att det under en kort tid bara verkar ha funnits några få ortodoxa enklav kvar i kyrkan. Julianus Avfällingen och de tre kejsarna efter honom var alla katastrofala från kyrkans perspektiv. Speciellt efter att den ständigt förföljde Athanasios den store av Alexandra hade gått bort 373 var det bara biskoparna Ambrosius av Milano, Basilius den Store och Gregorios Teologen och kretsen kring dem som stod för den ortodoxi från kyrkomötet i Nicea år 325. Kejsarmakten motverkade dessa helgonbiskopar, men kunde inte riktigt komma åt dem, tack vare stort stöd från vanliga troende.

- [Historiskt sett har det aldrig varit lätt att ha makten med i kyrkan.]
- Maktanspråk och splittring är förstås illa i vilken organisation som helst. I kyrkan är det ännu värre. För att vara kyrkan på riktigt kan inte den samlas kring någonting som bara är en människouppfattning. Den kan inte samlas kring en sanning som någon “äger” utifrån politiska eller ideologiska grunder, utan enbart kring det som Gud har uppenbarat och uppenbarar.
- En del av problemet var att Bibelns texter verkade egentligen inte vara entydiga om just de frågor som sekterna gjort till sina egna: Sonens och Andens “väsen” i relation till Gud Fadern. Bibeln verkade inte ge någon klarhet angående Guds Treeniga väsen.
- H Gregorios Teologen skrev om just detta i sitt femte teologiska tal (5:26). Han sade: “Det gamla förbundet förkunnade Fadern öppet, men Sonen på ett dunklare sätt; det nya uppenbarade Sonen, och antydde Andens gudom. Nu bor Anden bland oss och gör sin egen bild tydligare.”

- Tanken är alltså att Bibeln kan antyda saker, som måste få sin senare fulla förklaring genom Andens fortsätta verk.
- Här är Gregorios Teologen helt i linje med Johannes Teologen. Det är Anden som ska leda alla som tar emot sanningen “in i hela sanningen” (Joh. 16:13).
- I själva verket har just läran om Anden och om Treenigheten vuxit fram på detta vis. Det femte teologiska talet av av h Gregorius är ett lysande exempel på detta. Det är dess formuleringar som lyser igenom i trosbekännelsen. Här kommer några citat från det:

5. 3 Det finns de som tar illa upp och tror att jag för in Anden i smyg som en främmande gud. De kämpar hårt för bokstaven, och de må veta att de är ängsliga där det inte finns anledning till ängslan. Dessutom är kärleken till bokstaven ett hölje för ogudaktigheten, såsom jag senare ska visa, när jag efter förmåga ska vederlägga deras invändningar. Jag är så övertygad om den heliga Andens gudomlighet, som vi dyrkar att jag börjar teologin med den och tillämpar samma ord på Treenigheten, även om det kan tyckas mycket vågat.

Han var det sanna ljuset, som ger alla människor ljus och kommer till världen (Joh.1:9), det är Fadern. Han var det sanna ljuset, som ger alla människor ljus och kommer till världen, det är Sonen. Det sanna ljuset som ger alla människor ljus skulle komma in i världen, det är den andre hjälparen. Han var och var och var, och var en enda. Ljus och ljus och ljus, men ett enda ljus, en enda Gud. Detta är var David en gång skådade: i ditt ljus ser vi ljus (Ps. 36:10). Nu har vi skådat och vi förkunnar: "ur Faderns ljus tar vi emot Sonen som ljus i Anden", det är Treenighetens enkla och korta teologi. Den som avvisar det, må avvisa det, den som är oresonlig, må vara oresonlig, men vi förkunnar vad vi lärt känna. Jag vill gå ut på ett högt berg och ropa ut, om jag inte gör mig hörd nerifrån. Jag vill upphöja Anden, jag vill inte frukta. Om det är något jag fruktar är det att bli överksam och inte förkunna.

Ur 5.4 Om det fanns en tid då inte Faderns fanns, så var det en tid då inte Sonen fanns. Om det var en tid då Sonen inte fanns, så var det en tid då inte heller den heliga Andens fanns. Om en enda fanns av begynnelsen, så fanns också de tre.

Ur 5.7 Sonen är son i en högre relation, och vi kan inte uttrycka det på ett annat sätt än att han är av Gud och av samma väsen. Fördenskull ska man inte tro att man måste överföra jordiska benämningar och våra släktförhållanden på Gud. Eller tror du kanske, att Gud för oss är manlig därför att han kallas Gud och Fader? Eller att gudomen är kvinnlig efter ordens kön? Eller att Anden inte är någondera, eftersom den inte föder?

Ur 5: 8 ...”den heliga Anden som utgår från Fadern” (Joh, 15:26) För så vitt han utgår därifrån är han ingen skapelse, eftersom han inte är född är han inte son, och eftersom utgåendet står mellan den ofödde och den födde, är han Gud. [...] Vad är alltså utgåendet? Om du kan skildra Faderns oföddhet, så ska jag beskriva Sonens födelse biologiskt liksom Andens utgående. Blir vi inte båda förvirrade när vi försöker beskriva Guds mysterier? Vilka är det? Inte ens det som ligger närmast till kan vi veta, vi kan varken räkna havets sandkorn, regnets droppar eller evighetens dagar, än mindre utforska Gud djup och beskriva denna obeskrivliga och ofattbara natur.

5.28 Så tänker jag om dessa ting, och så vill jag tänka tillsammans med mina vänner: vörda Fadern som Gud, Sonen som Gud och den heliga Anden som Gud, tre särskilda men en enda gudom, odelad i härlighet, ära och makt, såsom en gudsman i vår tid har uttryckt det. Den som inte har detta får inte se morgonrodnaden att bryta in, som Skriften säger, eller härligheten i glansen från ovan, den som anpassar sig efter tiden, är ombytlig och tänker förvänt om de högsta tingen. Om Anden inte kan tillbedjas, hur kan den då gudomliggöra mig genom dopet? Om den tillbeds, skall den då inte dyrkas; om den ska dyrkas, är den då inte Gud? En länk är fäst vid den andra i den i sanning frälsande guldkedjan. Genom Anden skänks oss pånyttfödelsen, genom pånyttfödelsen återställelsen, och genom återställelsen, kunskap om nyskaparens värdighet.

- Sammanfattningsvis var det först och främst den H Gregorios som synliggjorde Andens plats i de heliga skrifterna. Han lade ut läran om Anden på ett sätt som blev normgivande för all ortodox teologi.
- Han var den första att använda det nytestamentliga uttrycket “utgår” som kännetecken för Anden (Joh,16:13) och som nu finns i trosbekännelsen.
- Han betonade att Jesus inte upphörde att vara Gud när han blev människa, och att han inte heller förlorade några av sina gudomliga egenskaper när han antog mänsklig natur. Dessutom hävdade Gregorius att Kristus var fullt mänsklig, inklusive en fullt mänsklig själ.
- Utan Gregorios och de andra kappadokiernas insatser hade det inte gått att sammanfatta läran om Gud kort och koncist. Bibeln i sig är inte en tillräcklig trosbekännelse.
- Frågan som uppstår handlar om den exakta relationen mellan det som Bibeln dunkelt säger om Anden och Gregorios Teologens (och de andra kappadokiska fädernas) andligt inspirerade och lysande tolkningar av detsamma?

- Är det lysande som kom långt senare än de nytestamentiga utsagorna på något sätt mindre värt i jämförelse med dem?
- Det skulle vara möjligt att argumentera att det är i någon mening mer än det som Bibeln säger, och samtidigt helt beroende av Bibeln, alltså i någon mening mindre.
- Det är egentligen precis så här i relation till nästan allt som är centralt i kyrkans lära. Ett exempel är fädernas undervisning om det kristna livet som en process i tre steg: rening, upplysning och gudomliggörelse. Dessa steg finns antydda i NT, i synnerhet hos Johannes Teologen som i sitt första brev talar om tre andliga stadier "barn", "unga", och "fäder" och skissar kort men mycket dunkelt om vad det är som kännetecknar dem (1 John 1:12-14). Det som den heliga traditionen har gjort utifrån den rätt så skrala bibliska grunden är rent av häpnadsväckande i fråga om teologiskt djup och praktiskt insikt. Det är mer än Bibeln, och samtidigt helt beroende.
- Detta visar med all tydlighet att själva försöket att på något sätt tänka Bibeln i separation från det som kom efter strider mot själva sakens väsen.

- Allt detta innebär också att försöken att på något sätt ställa traditionen och Bibeln mot varandra är mycket destruktiva. Att välja "Bibeln" i stället för det som fäderna har sagt om viktiga temata i den är detsamma som att ignorera Bibelns hela rikedom. Det skulle vara detsamma som att förneka Andens verk generation från generation, när Anden fört våra föregångare i tron "in i hela sanningen".
- I själva verket är den frukt som kommer utav Andens verk just det som vi kallar den heliga traditionen. I den ingår Bibeln och allt det som belyst den i efterskott: teologin, gudstjänsterna, ikonografin, helgonen, våra liv osv. De hör alla ihop genom Anden på ett sätt som gör det meningslöst att försöka skilja mellan Bibeln och Traditionen.
- I verkligheten överträffar traditionen Bibeln, och det är just detta som upphöjer den.
- Det är också i denna anda som trosbekännelsen inte har Bibeln som en artikel, utan fokuserar på det som föregår den heliga traditionen: Fader, Sonen, och Anden och gemenskapen med dem på jorden, dvs församlingen.

- Det karakteristiska för den heliga traditionen är att den leder till gemenskapen med Gud. Detta gäller både trosbekännelsen som bygger på den sortens bibeltolkning som överträffar Bibeln för att upphöja den, och i högsta grad Bibeln i sig. Det är detta h Efraim av Syriern skriver om i sina hymner om Paradiset 5:3-4:

Jag läste i början av den boken
och jag ryste av glädje.
Dess verser och rader
öppnade mot mig sina armar.
Den första sprang mig glatt till mötes,
kysste mig och förde mig till den andra
Och när jag kom till den rad,
där beskrivningen av paradiset står,
då tog den mig och förde mig
från boken till paradiset sköte.

Ögat och anden gick över raderna
liksom på en bro, de kom in i berättelsen
om paradiset. När jag läste lät mina ögon
anden komma,
men anden i sin tur lät ögonen vila
efter läsningen,
ty när boken blivit läst,
fick ögonen vila och anden arbete.